

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR:

YÖNETİCİ ÖZETİ

SAYI: 17 • OCAK 2021

**TÜRKİYE'DE YAPISAL REFORMLAR PROJESİ:
DEMOKRASİ İÇİN MEDYA İNŞASI,
HER ŞEYE SIFIRDAN BAŞLAMAK, TABULA RASA**

Derya Sazak

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.
Türkiye

LIBERAL PERSPEKTİF RAPOR YÖNETİCİ ÖZETİ

Sayı: 17, Ocak 2021

TÜRKİYE'DE YAPISAL REFORMLAR PROJESİ:
DEMOKRASİ İÇİN MEDYA İNŞASI,
HER ŞEYE SIFIRDAN BAŞLAMAK,
TABULA RASA

Derya Sazak

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2020

Bu çalışma National Endowment For Democracy ve Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi tarafından desteklenen Türkiye'de Yapısal Reformlar Projesi'nin 05 Aralık 2020 tarihli "Basında Yapısal Reform İhtiyacı" başlıklı çalışmayı ışığında kaleme alınmıştır. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir; National Endowment For Democracy, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin görüşlerini yansıtmaz.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No.160 D.10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)

Derya Sazak

Derya Sazak, Ankara 1956 doğumlu. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 1978 mezunu. Gazeteciliğe Rüzgarlı Sokak'ta Yeni Ulus gazetesinde 1975 yılı sonunda muhabir olarak başladı. ANKA Ajansı'nda 1978-82 yılları arasında Parlamento muhabirliği yaptı. 1983 yılında Milliyet gazetesi Ankara bürosuna geçerek burada otuz yıl çalıştı. Sırasıyla büro şefi, Ankara temsilcisi, genel yayın yönetmeni oldu. Yirmi yıla yakın "Siyaset Günlüğü" adlı köşesinde yazılar kaleme aldı. Milliyet gazetesi Erdoğan Demirören - Ali Karacan ortaklığına satıldıktan sonra 2013 yılında ikinci kez genel yayın yönetmenliğine getirildi. 2013Te "İmralı Zabıtları" ve "Gezi Direnişi" haberleri nedeniyle siyasi iktidarın baskısıyla otuz yıl emek verdiği gazetesinden ayrılmak zorunda kaldı. *11 Eylül Gölgesinde Saddam* (Doğan Kitap, 2002), *Batsın Böyle Gazetecilik* (Boyut Yayıncılık, 2013) ve *28 Şubat'tan 15 Temmuz'a Darbeye, Diktaya, Medyaya İTİRAZIM VAR* (İletişim Yayınları, 2017) adlı üç kitabı bulunuyor. 1990-91 Körfez Savaşı sırasında Bülent Ecevit ile gerçekleştirdiği "Saddam röportajları" uluslararası yankı uyandırmış, "Yılın Gazetecilik Olayı" olarak ödüllendirilmişti.

Türkiye'nin dünyadaki tüm hukuk devleti ve yönetim endekslerinde gerilemesi, hukuk ve idari alanlarda kurumsal/yapısal bir erozyon gerçekleştiği ve Türkiye'nin ivedilikle reforma tabi tutulması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu düşünce çerçevesinde Özgürlük Araştırmaları Derneği, National Endowment for Democracy'nin desteğiyle birlikte "Türkiye'de Yapısal Reformlar Projesini" başlatmıştır. Bu projede Yasama, Yargı, Kamu İhale Rejimi, Kamu Personeli Rejimi ve Medya Bağımsızlığı olmak üzere beş ana kurum/yapı belirlenmiş ve bu alanlardaki mevcut sorunların tanımlanması, somutlaştırılması ve olası reform önerilerinin paylaşılmasını amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Gazeteci Derya Sazak tarafından kaleme alınan "Demokrasi için Medya İnşası, Her Şeye Sıfırdan Başlamak, Tabula Rasa" adlı rapor, Türkiye'de mevcut medya düzenindeki sorunlar ve olası çözüm önerileri sunulmuştur.

Gazeteciler, tarihe tanıklık eden ve ülkelerindeki olayları yansıtan birer ayna görevi görürler. Bu nedenle gazetecilik ve medya ülkelerin tarihi ve mevcudiyeti için önemli meslek alanlarından biridir. "gazetelerin gazete olarak çıktığı" 1960-1970'li yıllardaki yüz akı örnekleri bir kenara koyduğumuzda Türkiye'de medya hiçbir zaman bağımsız; egemen gücün uzağında, egemen güce karşı çıkan bir yapı haline gelememiştir. Buna paralel olarak, tabularla/normlarla iç içe geçmeyen bir gazetecilik anlayışı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Mevcut duruma bakıldığında ise durumun daha vahim olduğu ve zaman geçtikçe tablonun daha da kötüleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kötüleşmenin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden birisi kamusal bir faaliyet alanı olan medyanın çeşitli mülkiyet yapıları üzerinden denetlenmesi; özgür bir şekilde hareket

Özgür
bir
toplum
için...

edememesidir. Türkiye’de matbuat/basın/medya senelerce devletin/siyasi iktidarın, sermayenin ve/ya askeriyeinin sultanı altında kalmıştır. Bunun yanı sıra ana akım gazete ve televizyon sahipliği hususunda sermayedarların birden fazla alana dahil olması ve bu alanları birbirine bağımlı bir şekilde yürütmeye çalışması başlıca sorunlardan biridir. 2000’lere dek medya gruplarının yükselişinde ‘gazete-televizyon-banka’ üçlemesi denilebilecek bir yapılanma mevcuttu. Gazetesi olan patronlar, sırasıyla televizyon ve banka sahibi olmuşlardı. Günümüzde ise bu üçlemenin içeriği değişti ve farklı alanlar da dahil oldu; üçlemeler çoğaldı. Öyle ki mevcut düzende gazetecilik ve medya siyasi erkin hizmetine sunulur hale geldi; medya sahiplerinin kar-zarar hesabı rant-ihale ve kamu kaynakları temeline oturtuldu. Şüphesiz bu durum, sadece medya sahiplik düzenini değil medya çalışanlarını da doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemekte ve onları mesleğin esaslarından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Medya sahiplerinin ve medya çalışanlarının bu siyasi atmosferden oldukça etkilenmekte ve iktidara, güç odaklarına bağımlılık artmaktadır. Ayrıca, Türkiye medyasının mevcut krizi ABD’den, Batı Avrupa ve İngiltere’den farklı olarak küresel sermaye şirketlerinin medya tröstlerinin güdümüne girmekten çok, çürük ve güçsüz şirketlerin kamu kredilerine dayalı mülkiyet yapıları nedeniyle iktidarın emrine girmeleridir.

Ana akım medyanın güç odaklarıyla iç içe geçmiş bir vaziyette olması kamu yararı gözetilen bir gazeteciliğin nasıl yapılabileceği sorusunu canlı tutmaktadır. Gelişen ve değişen teknolojiyle birlikte alternatif medya ortaya çıkmıştır ve gündenden güne de büyümektedir. Alternatif medya, teknolojinin getirdiği yenilikleri görmede ve okurla doğrudan hem manevi hem de mali bağlantı sağlayabilmede önemli bir yere sahiptir. Ayrıca medyaya dair yeni bir kanun hazırlanmaya gidilmelidir. Bu kanun tasarısında alternatif medyanın ve dijital mecraların da yer alması etik ilkelerin de bu mecralara yerleştirilmesi gerekmektedir. Yeni yeni büyüyen alternatif medyanın temelleri iyi oturtulmalıdır. Böylelikle alternatif medyanın akıbetinin ana akım medya ile benzer olmasının önüne geçilebilir.

Türkiye’deki medyaya ilişkin temel sorunlardan bir diğeri ise mevcut politik iklimdir. Medyada çoğulculuk önemli bir husus olmasına rağmen kendinden olmayana sağır bir çoğulculuk anlayışı tasvip edilen bir durum değildir. Türkiye’ye bakıldığında çeşitli grupları temsil eden ve/ya onlara odaklanan bir medya yapısı mevcuttur. Ancak bu yapı, ideolojik bariyerlerle çevrili olduğu için çoğulculuk anlayışının esaslarından uzaktır.

İfade özgürlüğü, demokrasi ve medya arasında oldukça güçlü bir yapı bulunmaktadır. Tabii bu noktada yargı organının mevcudiyeti de oldukça önemlidir. Bağımsız yargının olmadığı bir yerde hakimler özgür değildir ve dolayısıyla da tam anlamıyla bir ifade özgürlüğünden de bahsedilemez. İfade özgürlüğünün olmadığı bir ülkede de iyi işleyen bir demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. İfade özgürlüğünün olmadığı ve anti-demokratik durumların yaşandığı bir ülkede de medyanın tarafsız, bağımsız ve özgür olması beklenemez. Diğer bir deyişle, iyi işleyen bir demokrasinin olmadığı, git gide otoriterleşen bir yönetim altında ifade özgürlüğünden bahsedilemeyeceği için medyanın özgür olması beklenemez.

İfade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün durumunu anlamak için muhalif medyanın durumuna bakmakta yarar vardır. Türkiye’de muhalif medyayı etkileyen, hareketlerini ve faaliyet alanlarını kısıtlayan mekanizmalardan biri şüphesiz RTÜK’tür. Türkiye’de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetleyen kamu kuruluşu olan RTÜK, bağımsız bir şekilde denetleme yapmaktan uzaktır. Kurulduğundan bu yana iktidarın toplumu yönlendirmede kullandığı araçlardan biri olmuştur ancak AKP dönemlerinde ise tarafsızlığını ve bağımsızlığı tamamen yitirmiştir. Çünkü RTÜK, parlamentodaki güç dağılımının yönetimine yansımaları nedeniyle, siyaset adına medyayı denetleyen bir mekanizmaya dönüşmüştür. RTÜK’ün yasakçı tavrı, muhalif medyayı derinden etkilemekte ve kesilen cezaların büyüklüğü nedeniyle iş yapamaz hale getirmektedir.

Medya çalışanlarının niteliği ve çalışma ortamları medyayı etkileyen ve şekillendiren unsurlardan bir diğeridir. Bir medya çalışanı tarafsız, bağımsız, özgür ve güvenceli bir ortamda çalışmıyorsa medyanın özgürlüğünden bahsetmek mümkün olmaz. Türkiye’de medya çalışanları güç odaklarının radarına girmekten çekinmekte ve işini kaybetme kaygısı yaşamaktadırlar. Çünkü medya çalışanlarının özlük haklarını koruyan bir sistem mevcut değil. Çalışanlar işsiz kalma korkularının yanı sıra haber alma kaynaklarından uzaklaşma sorunuyla karşı karşıya kalmaktalar. Bu nedenle de mesleğe dair güvenceli bir ortam sağlanmalı ve medya çalışanlarının bağımsız ve tarafsız bir şekilde çalışabilmelerinin yolu açılmalı. Nitelik konusuna gelindiğinde de etik kurallardan ve mesleğin gerekliliğinden uzak habercilik ile karşı karşıyayız. Ayrıca haberin ve kanaatin ayrımı yapılamaz hale geldi ve haber ile kanaat iç içe geçti. Haber o kadar dışlanmış vaziyetteki iyi muhabirler köşe yazarlığı yapmakta. Bu nedenle en başa gidilmeli ve iletişim fakültelerinin durumu ve eğitim içeriği incelenmelidir.

Özgür
bir
toplum
için...

Raporda sunulan diğer çözüm önerileri şunlardır:

- ◆ Ana akım gazete ve televizyon sahipliğinde bir yasal düzenlemeyle bu sektöre girecek sermayenin tek işinin medya yayıncılığı olması sağlanmalıdır. Eğer medya sahibi olan iş çevrelerinin başka iş alanlarında yatırım yapmaları yasaklanmazsa hem medyada hem de farklı alanlarda iş yapan grupların kamu ihalelerine katılmaları engellenmelidir.
- ◆ Tam ve bütünlükçü bir Basın Kanunu oluşturulmalıdır. Bu kanunun hazırlanma sürecinde gazeteciler, ilgili sivil toplum kuruluşları ve medya sahipleriyle birlikte hareket edilmelidir. Alternatif medya ve dijital mecralara da yer verilmelidir.
- ◆ Gazeteci ve muhabirlerin yetiştiği İletişim Fakültelerinin eğitiminin içeriği incelenmeli ve geliştirilmelidir. Bu konuda Batı'daki çeşitli uygulamalar dikkate alınabilir.
- ◆ Sendika sadece gazetecilerin özlük haklarını koruyan bir sistem olmaktan çıkarılmalı; mesleği örgütleyen, olduğu gibi yapılandıran bir sistem haline gelmelidir. Ayrıca sendikaların çeşitlenmesi de önemlidir.
- ◆ Alternatif medya güçlendirilmeli; geliştirilmeli ve önü açılmalıdır. Bu konuda manevi desteğin yanı sıra maddi destek de sağlanmalıdır.
- ◆ Mesleki ahlaka yönelik davranışlar sorgulanmalı, bu mesleği yapan kişilerin kişisel ideolojilerinden, görüşlerinden azade bir şekilde hareket etmeleri teşvik edilmelidir.
- ◆ İfade özgürlüğünün ve basın özgürlüğünün garanti altına alınması için öncelikle demokrasinin iyileştirilmesi ve buna paralel olarak bağımsız yargının da önünün açılması gerekmektedir.
- ◆ Muhabirin bağımsızlığını sadece sendikayla bağdaştırmak da yetersiz kalacağı için iş güvencesini de sağlayacak bir bağımsızlık ortamının, bir haber kooperatifinin olması gerekmektedir.
- ◆ Medya denetim kurumlarının da yeniden düzenlenmeli; bağımsız ve özerk hale getirilmeli, siyasi partilerden arındırılmalıdır.

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR YÖNETİCİ ÖZETİ

Sayı: 17, Ocak 2021

TÜRKİYE'DE YAPISAL
REFORMLAR PROJESİ

**DEMOKRASİ İÇİN MEDYA
İNŞASI, HER ŞEYE SIFIRDAN
BAŞLAMAK, TABULA RASA**

Derya Sazak

Çankaya Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 160 D: 10, Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) ozgurlukarastirmalari [t](https://twitter.com/ozgurlukar) ozgurlukar